

УДК 658.14

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/173-11>**Павленко О. П.**кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6967-8424>**Кожушко Д. В.**студентка,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет**Pavlenko Oksana, Kogushko Diana**
Dnipro State Agrarian University of Economics

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» та різноманітні погляди на його трактування вітчизняними вченими. Розглянуто методичні основи оцінювання фінансової стійкості підприємства, до яких найчастіше належать обчислення та аналіз абсолютних показників і відносних показників. Наведено їх пояснення, формули для розрахунку та нормативні значення цих показників. Також наведено теоретичні аспекти впливу чинників на забезпечення фінансової стійкості, адже це є однією з найголовніших умов життєдіяльності, розвитку та подальшого стабільного забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства, а саме були розглянуті чинники, які поділяються на незалежні від діяльності підприємства й ті, які безпосередньо залежать від внутрішнього становища та розвитку підприємства. Розглянуті і пояснені наявні методики аналізу фінансової стійкості підприємства. До основних належать агрегатний, коефіцієнтний, маржинальний, бальний, балансовий, інтегральний і факторний методи, а також наведені найбільш підходящі методи для визначення фінансової стійкості саме сільськогосподарського підприємства. Наведено та обґрунтовано застосування основних показників фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства як індикатора фінансової стабільності підприємства та платоспроможності. Також наведені та пояснені основні типи фінансової стійкості підприємства, а саме абсолютний, нормальний, передкризовий та кризовий типи. Визначені основні завдання й перспективи розвитку сільського господарства. Крім цього, визначені основні проблеми, що виникають під час розрахунку показників та загального оцінювання фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Запропоновані питання, які потребують нагального вирішення та вдосконалення для подальшого покращення фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства. До основних з них можна віднести вдосконалення законодавчої бази України для покращення регулювання відносин між учасниками сільського господарства, розроблення нових показників оцінювання фінансового стану сільськогосподарських підприємств, а також перегляд нормативних значень цих показників у зв'язку з особливостями цієї галузі.

Ключові слова: фінансова стійкість, абсолютні показники, відносні показники, система показників оцінки, типи фінансової стійкості, сільськогосподарське підприємство, фінансовий стан, методика аналізу фінансової стійкості підприємства.

THEORETICAL ASPECTS OF ASSESSMENT OF FINANCIAL SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article examines the essence of the concept of "financial stability of the enterprise" and different views on its interpretation by domestic scientists. The methodical bases of an estimation of financial stability of the enterprise to which calculation and the analysis of absolute indicators and relative indicators most often belong are considered. Their explanations, formulas for calculation and normative values of these indicators are given. Theoretical aspects of the influence of factors on the provision of financial stability are also given, because this is one of the most important conditions for life, development and further stable provision of a high level of competitiveness of the enterprise. Namely, the factors that are divided into independent of the enterprise and those that directly depend on the internal situation and development of the enterprise were considered. The existing methods of analysis of financial stability of the enterprise are considered and explained. The main ones are aggregate, coefficient, margin, point, balance, integral and factorial methods, as well as the most suitable methods for determining the financial stability of the agricultural enterprise. The application of the main indicators of financial stability of an agricultural enterprise as an indicator of financial stability of the enterprise and solvency is given and substantiated. The main types of financial stability of the enterprise are also given and explained, namely the absolute type, normal, pre-crisis and crisis. The main tasks and prospects of agricultural development are determined. In addition, the main problems in the calculation of indicators and the overall assessment of the financial condition of the agricultural enterprise are identified. The issues that need urgent solution and improvement are proposed to further improve the financial stability of the agricultural enterprise. The main ones are the improvement of the legal framework of Ukraine, to improve the regulation of relations between participants in agriculture, the development of new indicators for assessing the financial condition of agricultural enterprises and revision of regulatory values of these indicators in connection with the specifics of this industry.

Keywords: financial stability, absolute indicators, relative indicators, system of evaluation indicators, types of financial stability, agricultural enterprise, financial condition, methods of analysis of financial stability of the enterprise.

JEL classification: Q14, O50

Постановка проблеми. Актуальність і своєчасність дослідження пов'язана з тим, що сільське господарство є однією зі складових частин економіки будь-якої країни світу, і Україна не є винятком. Сільське господарство є досить важливою галуззю, яка має свої особливості та виняткову актуальність для економічної і соціальної безпеки як нашої країни, так й інших країн світу. Ефективність і стабільність цієї галузі прямо залежить від різноманітних чинників, таких як ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств, сприятливі зовнішні умови, які стимулювали б зростання галузі на основі новітніх розробок, а також зростаючих інвестицій.

Нині велика кількість підприємств не має можливості продовжувати свою діяльність і стрімко банкрутує. З огляду на це все більшого значення набуває потреба правильного оцінювання стану підприємства та підтримки держави щодо відновлення фінансової стійкості шляхом державного регулювання економіки.

Фінансова стійкість є найважливішою характеристикою фінансового стану будь-якого підприємства. Вона дає змогу визначити рівень фінансового ризику, що пов'язаний із формуванням структури джерел капіталу, та, відповідно, міру стабільності фінансової бази розвитку підприємства на перспективу. Проблеми фінансової стійкості суб'єктів господарювання як раніше, так і зараз є одними з актуальних питань щодо вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо поліпшення фінансової стійкості підприємств, як теоретичними, так і практичними, займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема Е. Альтман, М. Абрютіна, М. Баканов, І. Бланк, В. Головко, Н. Демчук, А. Загородній, Н. Шморгун, В. Клочан. Незважаючи на велику кількість різноманітних позицій стосовно цього питання, існує багато невирішених завдань. Це пов'язано з постійним та невгамовним розвитком як економічних відносин всередині країни, так і міжнародних відносин, а також постійною зміною політичної ситуації у світі.

Основні питання, які потребують нагального вирішення та вдосконалення не тільки на території України, але й по всьому світі, – це питання вдосконалення правової бази, що дала б можливість зацікавити більшу кількість людей займатися сільським господарством і привносити в нього інноваційні ідеї та рішення, а також розроблення нових показників оцінювання фінансового стану, які б відповідали реаліям і потребам сьогодення.

Мета статті полягає в дослідженні економічної сутності фінансової стійкості підприємства, характеристик основних показників фінансової стійкості та методів її оцінювання, а також наданні пропозицій щодо її поліпшення.

Виклад основного матеріалу. Різні вчені тлумачать поняття фінансової стійкості по-різному. Наприклад, О. Філімоненков визначає фінансову стійкість як стан підприємства, за якого розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним [1, с. 260], тоді як Б. Грабовецький вважає, що «фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра

кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування» [2, с. 216]. Ю. Тютюнник говорить, що фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [3, с. 107].

Незважаючи на те, скільки існує різних визначень та підходів до вивчення цього питання, можна сміливо сказати, що фінансова стійкість – це стан підприємства, за якого воно здатне нормально функціонувати й виконувати всі свої обов'язки перед іншими учасниками ринку.

Оцінювання, тобто аналіз фінансової стійкості, доречно поділити на такі етапи:

1) оцінювання фінансової стійкості (розрахунок відносних та абсолютних показників);

2) оцінювання запасу фінансової стійкості (аналіз критичного обсягу реалізації, операційного і фінансового левериджу тощо).

Оцінювання фінансової стійкості підприємства зазвичай передбачає проведення повного і об'єктивного аналізу величини та структури активів і пасивів підприємства, а також визначення на цій основі його фінансової стабільності й незалежності, аналізу відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Фінансово стійким буде вважатися такий господарюючий суб'єкт, який за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи (основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти), не допускає невідрядної дебіторської та кредиторської заборгованості і розраховується зі своїми зобов'язаннями в зазначений термін.

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління усіма фінансовими ресурсами й визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування.

Основним завданням аналізу фінансової стійкості можна визначити спроможність підприємства протистояти негативній дії різноманітних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан. Їх можна розподілити на залежні та незалежні від діяльності підприємства (табл. 1).

Насамперед для загальної характеристики фінансової стійкості підприємства обов'язково слід визначити основні критерії співвідношення виробничих запасів і джерел їх формування, що є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність виступає її зовнішнім проявом.

Залежно від їх співвідношень прийнято виділяти такі чотири основні типи фінансової стійкості підприємства:

– абсолютна, яка характеризується тим, що усі запаси підприємства формуються за рахунок його власних коштів, тобто підприємство є платоспроможним;

– нормальна, яка характеризується платоспроможністю підприємства, проте для покриття запасів підприємству недостатньо власних коштів, тому залучаються довгострокові позики;

Таблиця 1

Класифікація чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства

Не залежні від діяльності підприємства	Залежні від діяльності підприємства
Загальноекономічні: 1) темп росту ВВП; 2) темп росту інфляції; 3) характер податкової системи; 4) темп росту безробіття тощо.	Організаційні: 1) рівень маркетингу; 2) рівень використання основних засобів; 3) диверсифікованість асортименту продукції.
Ринкові: 1) монополізм на ринку; 2) рівень попиту і пропозиції; 3) стан валютного ринку; 4) рівень активності фондового ринку тощо.	Інвестиційні: 1) рівень використання інвестиційних ресурсів; 2) величина отриманих обсягів прибутку тощо.
Інші: 1) політична ситуація; 2) демографічна ситуація; 3) стихійні лиха тощо.	Фінансові: 1) характер фінансової стратегії; 2) рівень вартості капіталу; 3) рівень фінансових ризиків; 4) фінансовий менеджмент.

Джерело: складено авторами

– передкризова, за якої платоспроможність підприємства порушена, тому для покриття запасів використовуються власні кошти, довгострокові й короткострокові кошти;

– кризова, за якої підприємству не вистачає джерел для фінансування запасів та воно перебуває на межі банкрутства.

Однак визначення типу фінансової стійкості недостатньо для того, щоби повною мірою оцінити наявний рівень фінансової стійкості та виявити резерви його підвищення, тому у практиці аналізу прийнято розраховувати показники, що характеризують рівень фінансової стійкості.

Велика кількість науковців [5, с. 107–115; 6, с. 530–552] схиляється до думки про те, що найбільше значення під час оцінювання фінансової стійкості підприємства мають відносні (часткові) показники. Відповідний аналіз здійснюється за допомогою обчислення та порівняння коефіцієнтів з їх нормативними значеннями, а також порівняння їх змін у динаміці.

Основним джерелом інформації для їх розрахунку є форми фінансової звітності підприємства, що значно спрощує процедуру оцінювання. Основні показники оцінювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств наведено в табл. 2.

Зазначені показники дають змогу проаналізувати і визначити фінансовий стан підприємства з певним ступенем об'єктивності і достовірності. При цьому фінансовий стан буде вважатися задовільним, якщо значення всіх коефіцієнтів будуть перебувати в рамках нормативних значень, якщо ж значення показників будуть завищені чи занижені, то фінансовий стан такого підприємства буде вважатися незадовільним.

Також існує багато різних підходів до більш об'єктивного і точного оцінювання фінансової стійкості підприємства, основні з яких наведені в табл. 3.

Найбільш дієвими підходами до оцінювання фінансового стану сільськогосподарських підприємств є коефіцієнтний підхід, балансовий підхід, інтегральний підхід та матричний підхід. Вони найбільш повно й точно розкривають сутність і реальний стан сільськогосподарського підприємств, а також дають досить повне уявлення про слабкі й сильні сторони діяльності підприємств. Перш ніж вибрати підхід до ана-

лізу фінансової стійкості підприємства, слід врахувати завдання аналізу, можливість проведення цього виду аналізу на підприємстві, а також специфіку діяльності підприємства.

Існує потреба підбору та розроблення нових систем критеріїв та показників, які б виявляли всі можливі проблеми та недоліки діяльності підприємств, а також галузеві особливості, оскільки сільське господарство прямо пов'язано з різноманітними чинниками, такими як погодні умови, наявність кваліфікованої робочої сили, економічного й політичного стану в країні.

Висновки. Створення сприятливого зовнішнього середовища для сільськогосподарських товаровиробників та оптимальне використання внутрішніх резервів мають стати першочерговими завданнями для кожного, хто має справу із сільським господарством, адже це дасть змогу зробити цю сферу більш привабливою для інвесторів, що формуватиме стабільність сільського господарства, агропромислового комплексу й народного господарства загалом.

Підсумовуючи все вищевикладене, можемо впевнено сказати, що фінансова стійкість характеризує такий обсяг фінансових ресурсів, а також такий їх ступінь використання, за якого підприємство може вільно й ефективно розпоряджатися грошовими коштами для забезпечення безперервності й розвитку процесу виробництва та реалізації продукції за рахунок зростання капіталу за збереження платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Незважаючи на відносну простоту та зручність фінансових показників і різних методик розрахунку показників фінансової стійкості, під час прийняття фінансових рішень необхідно перш за все враховувати певну обмеженість цих показників, яка пов'язана з такими чинниками:

– фінансові коефіцієнти більшою мірою залежать від того, яка облікова політика проводиться на підприємстві;

– вони мають статичний характер, хоча перебувають у постійній динаміці;

– коефіцієнти, які були вибрані як бази порівняння, не можуть бути оптимальними та мають лише статистичне значення, яке в подальшому не може бути об'єктивним та правильно характеризувати підприємство.

Таблиця 2

Основні показники фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств

Показник	Пояснення	Формула	Нормативне значення
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Характеризує незалежність від позикових коштів і показує частку власних коштів у загальній сумі всіх коштів сільськогосподарських підприємств.	$K_a = П1 / ВБ$	$K_a > 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	Характеризує залежність від позикових коштів і показує частку позичених коштів на фінансування сільськогосподарського підприємства.	$КФЗ = ВБ / П1$	$КФЗ < 1$
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів (фінансовий ризик)	Показує те, скільки коштів залучило сільськогосподарське підприємство на 1 грн. вкладених у активи власних коштів.	$Кпв = ПЗ / П1$	$Кпв < 1$
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	Характеризує наявність власних обігових коштів, необхідних для фінансової стабільності.	$Кв = (П1 - А1) / (А2 + А3)$	$Кв \geq 0,1$
Коефіцієнт маневреності	Показує здатність підприємства підтримувати рівень капіталу та поповнювати обігові кошти за рахунок власних джерел.	$Кман = (П1 - А1) / П1$	$Кман > 0,6$
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів	Показує те, скільки обігових коштів припадає на 1 грн. необоротних активів.	$Кмоб = (А2 + А3) / А1$	$Кмоб > 1$
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Показує частку майна виробничого призначення в загальній вартості всіх коштів підприємства.	$Квп = (Z + А1) / ВБ$	$Квп \geq 0,5$

Джерело: складено авторами

Таблиця 3

Підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства

Назва підходу	Пояснення	Результат оцінки
Агрегатний підхід	Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості.	Визначення типу фінансової стійкості.
Коефіцієнтний підхід	Аналіз відносних показників фінансової стійкості та їх порівняння з нормативними значеннями.	Визначення реального фінансового стану, слабких і сильних сторін діяльності підприємства.
Маржинальний підхід	Розрахунок порога рентабельності за допомогою поділу затрат на постійні і змінні, а також використання показника маржинального доходу.	Визначення запасу фінансової стійкості.
Бальний підхід	Додавання коефіцієнтів ліквідності до складу показників у бальній оцінці фінансової стійкості.	Визначення класу фінансової стійкості.
Балансовий підхід	Використання балансової моделі.	Оцінка фінансової стійкості з урахуванням ступеня покриття запасів та основних засобів джерелами фінансування.
Інтегральний підхід	Інтегральна оцінка ступеня фінансової стійкості з використанням узагальненого показника зміни фінансової стійкості.	Визначення ступеня фінансової стійкості та виявлення її динаміки.
Факторний підхід	Проведення факторного аналізу фінансової стійкості, який включає побудову ланцюга показників та аналіз темпів їх зростання.	Визначення рангу показників, який дасть змогу сформулювати висновок про фінансовий стан підприємства.
Матричний підхід	Складання матричних балансів.	Визначення зв'язку статей активу й статей пасиву балансу, розрахунок структури і визначення якості активів балансу та достатності джерел їх фінансування, розрахунок усього набору показників та коефіцієнтів, необхідних для оцінювання фінансової стійкості.

Джерело: складено авторами

Для оцінювання фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати наявні методичні підходи з огляду на специфіку діяльності таких підприємств, зокрема, у розрізі встановлення нормативних значень показників оцінки. Також особливої уваги потребує розв'язання задачі розро-

блення такої системи критеріїв та показників фінансового стану, яка б давала більш чітке уявлення про фінансовий стан підприємства, забезпечувала одержання найбільш об'єктивних даних, простий алгоритм їх розрахунку і враховувала галузеві особливості діяльності сільськогосподарського підприємства.

Список використаних джерел:

1. Філімоненков О. Фінанси підприємства : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 400 с.
2. Грабовецький Б. Економічний аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
3. Тютюнник Ю., Дорогань-Писаренко Л., Тютюнник С. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.
4. Деева Н., Дедіков О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 328 с.
5. Кремень В., Щепетков С. Оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1(115). С. 107–115.
6. Цал-Цалко Ю. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
7. Павленко О., Семиліт І. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування. *Молодий вчений*. 2016. № 3(74). С. 113–118.
8. Тулай О. Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та основні напрями його зміцнення. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. № 3(38). С. 185–191.
9. Міхайлішина В. Узагальнення підходів до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства». *Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*. 2020. № 2.

References:

1. Filimonenkov O. (2005) *Finansy pidpryyemstva* [Finance of the enterprise]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
2. Grabovetsky B. (2009) *Ekonomichnyj analiz* [Economic Analysis]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
3. Tyutyunnik Yu., Dorogan-Pisarenko L., Tyutyunnik S. (2016) *Finansovyy analiz* [Financial analysis]. Poltava: PDAA. (in Ukrainian)
4. Deeva N., Dedikov O. (2007) *Finansovyy analiz* [Financial analysis]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
5. Kremen V. (2011) *Ocinyuvannya finansovoyi stijkosti pidpryyemstva* [Estimation of financial stability of the enterprise]. *Actual problems of economy*, vol. 1, no. 115, pp. 107–115.
6. Tsal-Tsalko Yu. (2008) *Finansovyy analiz* [Financial analysis]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
7. Pavlenko O., Semilit I. (2016) *Ekonomichna sutnist finansovoyi stijkosti pidpryyemstv: faktory vplyvu, ocinka ta dzherela finansuvannya* [Economic essence of financial stability of enterprises: factors of influence, assessment and sources of financing]. *Young scientist*, vol. 3, no. 74, pp. 113–118.
8. Tulai O. (2018) *Finansovyy stan silskogospodarskyx pidpryyemstv ta osnovni napryamy jogo zmicznennya* [Financial condition of agricultural enterprises and the main directions of its strengthening]. *Collection of scientific works of the Tavriya State Agrotechnological University (economic sciences)*, vol. 3, no. 38, pp. 185–191.
9. Mikhailishina V. (2020) *Uzagalnennya pidxodiv do vyznachennya sutnosti ponyattya "finansova stijkist pidpryyemstva"* [Generalization of approaches to defining the essence of the concept of "financial stability of the enterprise"]. *Youth Economic Bulletin of KhNEU S. Kuznets*, vol. 2.